

Νεοκυπριακή ταυτότητα και Εκπαίδευση

Του καθηγητή **κ. Ανδρέα Μ. Καζαμία**

Αντεπιστέλλοντος Μέλους της Ακαδ. Αθηνών

ΟΙ ΘΕΣΕΙΣ και οι απόψεις που ο Νεοκυπριακός Σύνδεσμος έχει πρόσφατα εκθέσει (βλέπε «Φιλελεύθερος», 21.6.92) για την «εκπαίδευση των παιδιών της Κύπρου», κυρίως σε ότι αφορά στην «πολιτική» τους διαπαιδαγώγηση (την πολιτικοποίηση), με έμφαση στη διαμόρφωση μιας μη «ελληνοκεντρικής» Κυπριακής ταυτότητας, προκαλούν ιδιαίτερο ενδιαφέρον, ακόμη και πρόσκληση. Και αυτό, όχι μόνο για την αποκλειστικά Κυπριακή τους σημασία, αλλά και για τις ευρύτερες επιστημονολογικές τους αξιώσεις και παραδοχές. Αξίζει, λοιπόν, να μελετηθούν, να σχολιαστούν και να αξιολογηθούν.

Στο εν λόγω κείμενο υπάρχουν πολλά σημεία με τα οποία ο κοινός ή ακόμη και ο ενημερωμένος αναγνώστης θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να συμφωνήσει. Ίσως κι αυτός θα θεωρούσε ορισμένα δρώμενα αντιφατικά και ασυμβίβαστα με τον περιβαλλόμενο χαρακτήρα του Κυπριακού κράτους. Προφανώς ένα πολυκοινοτικό, πολυεθνικό, πολυθρησκευόμενο, πλουραλιστικό κράτος δεν είναι εύκολο να εδραιωθεί και να σταθεροποιηθεί όταν η εκπαίδευση που προσφέρει (δηλ. ο κατεξοχήν νομιμοποιητικός ιδεολογικός μηχανισμός του) είναι ιδεολογικά σωβινιστική υπέρ της μιας εθνότητας / κοινότητας έστω κι αν αυτή αποτελεί την πλειοψηφία των κατοίκων, και σε βάρος των άλλων εθνотήτων / κοινοτήτων έστω κι αν αυτές αποτελούν εθνικές μειονότητες. Ούτε και δημιουργούνται οι απαραίτητες ιδεολογικές προϋποθέσεις για τη συνοχή ενός βιώσιμου ανεξάρτητου πλουραλιστικού έθνους - κράτους όταν η παιδεία που παρέχεται είναι κατά το πλείστον ετερόχθονη και ελάχιστα αυτόχθονη και εθνοκεντρική. Γι αυτό οι επισημάνσεις που κάνουν οι Νεοκύπριοι για ορισμένες αδυναμίες, ατέλειες και αντιφάσεις στην εκπαιδευτική πολιτική της χώρας και στην παιδευτική κουλτούρα που διέπει το οικείο κυπριακό σύστημα, δεν μπορούν να αγνοηθούν. Εύκολα, όμως, θα μπορούσαν να διορθωθούν, χωρίς καν να τεθεί θέμα υπερκοινοτικής Κυπριακής ταυτότητας. Διδακτικά βιβλία, λοιπόν με περισσότερα στοιχεία που να τονίζουν την Κυπριακή ιδιαιτερότητα και που αφορούν ιδιαίτερα τον Κύπριο πολίτη/μαθητή (π.χ. περισσότερα για την Κυπριακή ιστορία, την Κυπριακή λογοτεχνία και την Κυπριακή πολιτιστική παράδοση), απάλειψη των ιστορικών ανακρίβειών και υπερβολών και των μειωτικών σχολίων για τά άλλα θρησκευόμενα, ευαισθησία και λεπτότητα στις αναφορές που γίνονται για τις άλλες εθνότητες και τα άλλα θρησκευόμενα, κ.ο.κ.

Οι θέσεις, όμως, και οι απόψεις των Νεοκυπρίων αγνοούν ορισμένες ιστορικές πραγματικότητες και ιδιαιτερότητες που συλλογικά προσδίδουν μια ιδιομορφία και μια διαφορετική φυσιογνωμία στο Κυπριακό φαινόμενο και το Κυπριακό κράτος. Παράλληλα, βασίζονται εν μέρει σε αμφιλεγόμενες παραδοχές και αξιώσεις σχετικά με το ρόλο, της εκπαίδευσης / του σχολείου στη διαμόρφωση κρατικής οντότητας και εθνικής ταυτότητας. Αυτό καθιστά την προβληματική του θέματος πιο πολύπλοκη απ' ότι φαίνεται.

Η έννοια και θεσμός του Κυπριακού κράτους

Βασική προϋπόθεση για μια γόνιμη συζήτηση και αξιολόγηση αυτού του θέματος/προβλήματος είναι η αποσαφήνιση της έννοιας και του θεσμού του Κυπριακού «κράτους», πράγμα που δεν επιχειρούν να κάνουν οι Νεοκύπριοι. Φαίνεται, πρώτον να αποδέχονται άκριτα μια γενική, απόλυτη και καθοριστική έννοια του τι είναι σύγχρονο κράτος, χωρίς να λαμβάνουν υπόψη τους ότι η έννοια Κράτος είναι πολυειδής και άρρηκτα συνδεδεμένη με τη μορφή του κοινωνικού σχηματισμού στον οποίο λειτουργεί. Φαίνεται περαιτέρω να ερμηνεύουν ως τέτοιου είδους κράτος είτε το Κυπριακό πολιτικό - θεσμικό σχήμα που διαμορφώθηκε μετά από την αποικιοκρατία (συγκεκριμένα με τη συνθήκη της

Ζυρίχης), είτε το «παραμορφωμένο» θα λέγαμε, σχήμα κράτους που είμαστε σήμερα...

Όμως, το Κυπριακό κράτος στην ιδρυτική του μορφή ήταν νεότευκτος τύπος με σημαντικές ειδοποιούς διαφορές από άλλους καθιερωμένους τύπους. Επεξηγούμε ότι το θεσμικό πλαίσιο για την άρθρωση του Κυπριακού κράτους στηρίχτηκε στην **a priori** αναγνώριση της ύπαρξης δυο διαφορετικών κοινοτήτων με διαφορετική γλώσσα και θρησκεία, με διαφορετικές ιστορικές καταβολές και παραδόσεις, με διαφορετική παιδεία, και με διαφορετική εθνική ταυτότητα.

Επιπλέον, οι δυο θεσμικά αναγνωρισμένες κοινότητες, όπως προαναφέρθηκε, ταυτιζόταν με εξίσου ρητά αναγνωρισμένες και ιστορικά βαθειά ριζωμένες εθνικές ταυτότητες ή «εθνότητες» - την Ελληνική και την Τουρκική. Με πάντοτε, όμως, την υπεροχή της Ελληνοκυπριακής πλειοψηφίας. Συνεπώς, το νεοίδρυθέν Κυπριακό κράτος, όπως θεσμοθετήθηκε, **μόνο ως διοικητική τεχνοκρατική λειτουργική οντότητα** για τη διακυβέρνηση της χώρας, θα μπορούσε να νοηθεί ανεξάρτητα και υπεράνω των δυο ανισοδύναμων εθνοκοινοτήτων. Πρέπει, νομίζουμε, να διαχωρίσουμε εννοιολογικά την ύπαρξη του **κράτους ως οντότητας**, από την ύπαρξη του **έθνους - κράτους** (Nation - State).

Το Κυπριακό κράτος σήμερα

Τώρα λόγω της πορείας των πραγμάτων όπως έχουν εξελιχθεί ως αποτέλεσμα της Τουρκικής εισβολής, βίας και κατάκτησης, το μετα-Ζυριχικό Κυπριακό κράτος έχει ουσιαστικά αλλοιωθεί και αλλάξει μορφή. Στην ανώμαλη κατάσταση, όπως διαμορφώθηκε μετά το 1974, και όπως επικρατεί σήμερα, χωρίς τη συμμετοχή των Τουκροκυπρίων, δεν είναι δυνατό να μιλάει κανείς για την ύπαρξη ενός πολυκοινοτικού ή διακοινοτικού και πολυεθνικού Κυπριακού κράτους, που να πλαισιώνεται και να αντλεί την εξουσία και την υπόσταση του από μια πλουραλιστική από την άποψη εθνότητας, θρησκείας, παραδόσεων, κ.τ.λ. κοινωνίας των πολιτών.

Με αυτές τις «αρχικές συνθήκες» και προϋποθέσεις, ποιο θα ήταν το όφελος της εκρίζωσης και της απομάκρυνσης της Ελληνοκυπριακής κοινότητας και παιδείας από τις Ελληνοκεντρικές τους καταβολές; Ένα τέτοιο ξερίζωμα ή αποστασιοποίηση μάλλον θα είχε φοβερά δυσμενείς επιπτώσεις: αποξένωση, ανιστορικότητα, πατρίδα χωρίς πλούσια πολιτιστική παράδοση, κ.τ.λ.

Κατά την άποψη μας, λοιπόν, χωρίς την εξοάλυνση της Κυπριακής κατάστασης και την μορφοποίηση ενός νέου τύπου Κυπριακού κράτους, οι θέσεις/απόψεις των Νεοκυπρίων δεν έχουν πραγματικό νόημα, και στην καλύτερη περίπτωση έχουν μόνο ακαδημαϊκό ενδιαφέρον. Ίσως, όμως, οι Νεοκύπριοι να έχουν υπόψη τους μια υποθετική μορφή κράτους, που θα απέρρεε από μια πιθανή λύση του Κυπριακού. Αλλά και το υποθετικό αυτό σενάριο θα παρουσίαζε κατά πάσα πιθανότητα ορισμένες **δομικές** ομοιότητες με το Ζυριχικό καθεστώς. Θα συνίσταται, για παράδειγμα, από ένα εξισορροπημένο θεσμικό σύστημα εξουσιών και αρμοδιοτήτων που θα στηρίζεται, όπως και στο μετα-Ζυριχικό κράτος στην **a priori** αναγνώριση της ύπαρξης των δύο κοινοτικών οντοτήτων, της Ελληνοκυπριακής πλειονότητας και της Τουκροκυπριακής μειονότητας. Πάλιν, κατά πάσα πιθανότητα, θα αρθρωθεί ένα διαχειριστικό διοικητικό κράτος - θα υπάρχει δηλαδή **κρατική οντότητα** - όχι όμως ένα «Έθνος κράτος» (Nation - State), δηλαδή **εθνική κρατική οντότητα**.

ΑΣ ΥΠΟΘΕΣΟΥΜΕ, ότι τέτοια είναι η μορφή κράτους που οραματίζονται οι Νεοκύπριοι. Ούτως εχόντων των πραγμάτων, πως θα μπορούσε να διαμορφωθεί μια κυπροκεντρική ταυτότητα και, παράλληλα, πως θα μπορούσε η παιδεία εκπαίδευση να συμβάλει στην καλλιέργεια της; Ο μόνος τρόπος, κατά τη δική μας άποψη, θα ήταν είτε μέσω συναινετικών διαδικασιών (δηλαδή να το θέλουν και οι Ελληνοκύπριοι αλλά και οι Τουκροκύπριοι) είτε μέσω επιβολής (δηλαδή να επιβληθεί από το νεότευκτο «κράτος» διά της βίας).

Η διεθνής ιστορική εμπειρία δε μας προσφέρει παραδείγματα μιας ατόφιας συναινετικής λύσης. Ακόμη και στη φαινομενικά συναινετική λύση που παρουσιάζουν οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, υπενθυμίζουμε ότι η «Αγγλο» λεγόμενη, «λευκοκεντρική» Αγγλοσαξωνική κουλτούρα επιβλήθηκε σε μεγάλο βαθμό. Σ' αυτή την «Αμερικανοποίηση» των πολλών εθνοτήτων, που είτε εθελοντικά μετανάστευσαν και εγκαταστάθηκαν στις ΗΠΑ (όπως οι Αγγλοι, οι Ιταλοί, οι Μεξικανοί, οι Έλληνες κ.ά.), είτε ήταν γηγενείς κάτοικοι (όπως οι πραγματικοί «αμερικανοί Ινδιάνοι»), είτε μεταφέρθηκαν διά της βίας (όπως οι μαύροι Αφρικανοί σκλάβοι που αργότερα απελευθερώθηκαν) το Αμερικανικό κράτος χρησιμοποίησε τη δημόσια υποχρεωτική εκπαίδευση / το σχολείο ως μηχανισμό για την προώθηση (την επιβολή θα λέγαμε) της Αμερικανικής ταυτότητας. Ιστορικό, όμως, και πιο κοντινό σε μας παράδειγμα επιβολής, μας προσφέρουν οι Νεότουρκοι (κατά την αρχή του 20ού αιώνα), και αργότερα ο Νεότουρκος Μουσταφά Κεμάλ Ατατούρκ. Σημειώνουμε, παρενθετικά, ότι η χρήση του όρου «Νεοκύπριοι» είναι άστοχη γιατί για τον Έλληνα συγκριτικό ιστορικό, τέτοιος «μεταφορικός» χαρακτηρισμός φέρνει στο νου τους Νεότουρκους και σε ορισμένα σημεία την πολιτική τους, πράγμα που δεν πιστεύω να είχαν υπόψη τους οι αυτοχειρισθέντες «Νεοκύπριοι». Είναι επίσης άστοχος χαρακτηρισμός γιατί εύλογα δημιουργεί και το ερώτημα: Πώς θα ονομάσουμε τους μη Νεοκύπριους; Παλαιοκύπριους;

Η πολιτική Ατατούρκ

Ας επανέλθουμε, όμως στο ιστορικό-συγκριτικό «παράδειγμα» διαμόρφωσης εθνικής ταυτότητας, μέσω επιβολής, του Νεότουρκου Ατατούρκ. Υπενθυμίζουμε ότι ο Ατατούρκ και ο συνεργάτης αποκήρυξαν το Οθωμανικό παρελθόν - τους βασικούς θεσμούς, τις αξίες και τις παραδόσεις που το συνέθεταν. Και συγκεκριμένα, αποκήρυξαν, ανάμεσα σε άλλα, το Σουλτανικό αυτοκρατορικό «κράτος», τη Μωαμεθανική θρησκεία ως θρησκευτικό θεσμικό σύστημα, την Οθωμανική εκπαίδευση και την ευρύτερη Οθωμανική παιδεία και κουλτούρα.

Αποκήρυξαν, παράλληλα, την οικουμενικότητα και την πολυπολιτισμική κοσμοπολίτικη ιδεολογία των προηγθέντων «νεο-οθωμανών». Εμφορούμενος από ένα λαϊκό (secular **Τούρκοκεντρικό**, παρά Οθωμανικό - κεντρικό εθνικισμό, ο Νεότουρκος Ατατούρκ και οι οπαδοί του δημιούργησαν ένα δυτικό ευρωπαϊκού τύπου Τουρκοκεντρικό λαϊκό (Secular) «κράτος» τη λεγόμενη Τουρκική Δημοκρατία - από την οποία απέκλεισαν, άμεσα ή έμμεσα, την πλήρη συμμετοχή των φυλετικά μη Τουρκικών εθνοτήτων (στις οποίες συμπεριλαμβάνονταν και η Ελληνική μειονότητα). Για τη διαμόρφωση μιας «νεο-τουρκικής» ταυτότητας, το Τουρκικό έθνος - κράτος επέβαλε την εκμάθηση - μιας αλλοιωμένης Τουρκικής γλώσσας βασισμένης στο Λατινικό παρά στο Αραβικό αλφάβητο, και μια Τουρκοκεντρική παιδεία/εκπαίδευση. Μεταξύ άλλων, απαγορεύτηκε η διαδικασία της Μωαμεθανικής θρησκείας στα δημόσια σχολεία, και παραχαράχτηκε η Οθωμανική ιστορία και οι ιστορικές καταβολές των τούρκων ως έθνους - φυλής. Τα λίγα «μειονοτικά» λεγόμενο σχολεία, στα οποία συμπεριλαμβάνονταν όσα Ελληνικά είχαν παραμείνει κυρίως στην Κωνσταντινούπολη, ήταν πλέον υποχρεωμένα να διδάσκουν την Τουρκική γλώσσα, γεωγραφία και ιστορία.

Τα δυο ιστορικά αυτά παραδείγματα από τη διεθνή εμπειρία - το «συναινετικό» και το «κατ' επιβολήν» - για την καλλιέργεια κρατικής - εθνικής ταυτότητας και οι προαναφερθείσες ιδιαιτερότητες του Κυπριακού κράτους πρέπει να προβληματίσουν τους Νεοκύπριους και ίσως να τους οδηγήσουν και στην επανεξέταση των θέσεών τους. Γιατί, κατά την άποψη μας, ούτε το ένα ούτε το άλλο παράδειγμα θα μπορούσαν να αποτελέσουν εφικτή ή επιθυμητή πορεία προς διευθέτηση του προβλήματος της Κυπριακής ταυτότητας. Το Αμερικανικού τύπου συναινετικό σενάριο προϋποθέτει την αμοιβαία αποδοχή και από τις δυο κύριες Κοινότητες μιας κοινής «Κυπριακής εθνικής ταυτότητας», καθώς και την πολιτική βούληση και τους τρόπους για τη σφυρηλάτηση και καλλιέργειά της. Και μια στοιχειώδης γνώση της Κυπριακής ιστορικής πραγματικότητας, και της σύγχρονης πολιτικής συγκυρίας θα μας οδηγούσε στο συμπέρασμα ότι η συναινετική αντιμετώπιση

του θέματος είναι εντελώς εξωπραγματική και ανέφικτη. Κύριο κώλυμα θα παρουσίαζαν οι Τουρκοκύπριοι οι οποίοι αυτή τη στιγμή εμμένουν σε μια απαράδεκτη ισοδυναμία εξουσιών και ουσιαστικά σε δυο αυτόνομες και «ισότιμες πολιτείες» (κρατίδια) στα πλαίσια ενός «ομοσπονδιακού» τύπου αδύναμου υπερκοινοτικού Κράτους.

Αποκηρύξεις

Ας πάρουμε τώρα το Νεοτουρκικού τύπου σενάριο για την αντιμετώπιση του θέματος. Τί επιβάλλεται να γίνει για την πραγματοποίηση του Νεοκυπριακού οράματος; Πρέπει, κατά τη δική μας κρίση, να αποκηρυχθεί και ο Ελληνικός και ο Τουρκικός παράγοντας και ο,τιδήποτε αυτός συνεπάγεται, δηλαδή, παραδόσεις, γλώσσα, θρησκεία κτλ., και ταυτόχρονα να αναζητηθεί και να διαμορφωθεί (στην πραγματικότητα να εφευρεθεί) μια γηγενής Κυπροκεντρική παράδοση και κουλτούρα. Πιθανόν οι Νεοκύπριοι να πιστεύουν ότι θα μπορούσε να συνυφανθεί τέτοια γηγενής Κυπροκεντρική κουλτούρα από τα δυο κύρια ιστορικο-πολιτικά νήματα, το Ελληνικό και το Τουρκικό. Υποθέτουμε, περαιτέρω, ότι αυτή η συνθετική διεθνική κουλτούρα, θα μπορούσε, κατά τους Νεοκυπρίους, να αποτελέσει το γνωστό - πολιτιστικό πυρήνα για τη διά μέσου της εκπαίδευσης πολιτική διαπαιδαγώγηση των Κυπριοπαίδων.

Αλλά όπως λέει και μια Αγγλική παροιμία «The proof is in the pudding». Δηλαδή, οφείλουν οι Νεοκύπριοι να μας αποδείξουν ότι η συνύφανση μιας διαπολιτιστικής Κυπροκεντρικής παράδοσης και κουλτούρας είναι όντως δυνατή, και συνάμα να μας υποδείξουν τουλάχιστον τα κύρια γνωρίσματα/χαρακτηριστικά της. Οφείλουν, περαιτέρω, να μας υποδείξουν πως είναι δυνατό να μεταδοθεί αυτή η κουλτούρα μέσω του σχολείου και πιο σημαντικά, να μετουσιωθεί σε βιώσιμη υπερκοινοτική Κυπριακή εθνική ταυτότητα χωρίς κοινή γλώσσα, κοινή θρησκεία, κοινή «ιστορική μνήμη», εν ολίγοις, χωρίς κοινή «παράδοση». Και εδώ, ας μου επιτραπεί, να παραθέσω τα εύστοχα λόγια του Δημ. Γληνού για παράδοση, «ιστορική μνήμη», και γλώσσα - στοιχεία απαραίτητα κατά τη γνώμη μου, για τη διαμόρφωση και την καλλιέργεια μιας εθνικής ταυτότητας. Ο Γ ληνός μιλούσε για την Ελλάδα, αλλά η έννοια του λογισμού του εύκολα θα μπορούσε να επεκταθεί και για την Κύπρο: **Η «γλώσσα, ο θρύλος, η παράδοση, το έθιμο, το δίκαιο, η λαϊκή σοφία, η τέχνη, η λατρεία των προγόνων και γενικότερα η θρησκεία, έχουνε, για απαραίτητη δημιουργική προϋπόθεση την επιβίωση του χτεσινού μέσα στο σημερινό και την εξιδανίκευση του, την ύψωσή του σ' επιταγή και κανόνα».**

Και για την «ιστορική μνήμη», ο ίδιος στοχαστής προσθέτει:

«Η ιστορική μνήμη είναι καθολικό φαινόμενο στην ανθρώπινη κοινωνία... Σ' όλες τις ανθρώπινες κοινωνίες με τρόπους πολλούς και διάφορους τα περασμένα ζούνε στα τωρινά και το σήμερα παίρνει τη ζωή από το χτες».

Ρωτάμε λοιπόν, τους Νεοκύπριους; Ποιά θα είναι η μη Ελληνική και θα προσθέταμε, μη Τουρκική Κυπροκεντρική «ιστορική μνήμη» που θα επιδιώξει να προσαγάγει και να καλλιεργήσει μέσω του σχολείου και των άλλων ιδεολογικών μηχανισμών του το νεοσύστατο Κυπριακό κράτος; Ποιό το περιεχόμενο της Κυπροκεντρικής «ιστορικής μνήμης», ποιά η Κυπριακή γλώσσα, ποιά η Κυπριακή πολιτιστική παράδοση που θα συνέβαλαν στη σφυρηλάτηση της επιδιωκόμενης «αυτόχθονης» Κυπριακής εθνοκρατικής ταυτότητας;

Επειδή ως συγκριτικός εκπαιδευτικός και ως Έλληνας της Κύπρου θεωρώ αυτό το θέμα σημαντικό από την επιστημονική και την εθνική Κυπριακή του σκοπιά, εύχομαι οι Νεοκύπριοι συνάδελφοι να θεωρήσουν τη δική μου άποψη άξια για τη συνέχιση του διαλόγου.

Καθηγ. **ΑΝΔΡΕΑΣ Μ. ΚΑΖΑΜΙΑΣ**

Αντεπιστέλλον Μέλος της Ακαδημίας Αθηνών

Αθήνα, Αύγουστος 1992

From:

<https://movementsarchive.org/> - Κυπριακό Κινηματικό Αρχείο

Cyprus Movements Archive

Kıbrıs Sosyal Hareket Arşivi

Permanent link:

https://movementsarchive.org/doku.php?id=el:brochures:unclassified:kipriaki_sinidisi:part3&rev=1736067899

Last update: **2025/04/20 19:47**

